GRANT journal
ISSN 1805-062X, 1805-0638 (online), ETTN 072-11-00002-09-4 ročník 7, č. 2

EUROPEAN GRANT PROJECTS | RESULTS | RESEARCH & DEVELOPMENT | SCIENCE

Zisťovanie jednotlivých faktorov determinujúcich existenciálnu úzkosť jedinca

Jana Hubinská[1]
Dominika Doktorová[2]
Veronika Kalivodová[3]

[1] Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta; Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava; jana.hubinska@ucm.sk
[2] Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta; Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava; dominika.doktorova@ucm.sk
[3] Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta; Námestie J. Herdu 2, 917 01 Trnava; 2794854@student.ucm.sk

Grant: No2017-1-PL01-KA204-038609
Název grantu: Hybrid Stories in Adult Education
Oborové zaměření: AN - Psychologie

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt V článku sa zameriavame na konkrétne faktory akými sú vzdelanie, zdravie, pohlavie a finančná spokojnosť jedinca, ktoré sú významnými determinantami posudzovania existenciálnej úzkosti jedincom. Výskum sa zameriava predovšetkým na mladších a stredne dospelých respondentov, rôzneho pohlavia, stupňa vzdelania aj miesta bydliska v Slovenskej republike. Výskumného šetrenia, kvantitatívneho charakteru sa zúčastnilo 202 respondentov. Z výsledkov vyplýva, že muži v porovnaní so ženami prežívajú vyššiu mieru existenciálnej osamelosti, že medzi respondentmi s vysokoškolským vzdelaním a s respondentmi s nižším vzdelaním, neexistuje štatisticky významný rozdiel v prežívanej úzkosti so slobody a zodpovednosti. Ďalším zistením je, že nižšia miera v oblasti zdravia nesúvisí s prežívaním existenciálnej konečnosti a medzi výrazne podpriemernou finančnou situáciu jedinca a úzkosťou z konečnosti života neexistuje štatisticky významná súvislosť.

Klíčová slova Existenciálna úzkosť, osamelosť, sloboda, zodpovednosť, konečnosť, faktory životnej spokojnosti.

1. ÚVOD

Pojem existenciálna úzkosť pochádza z diela Kierkegaarda Begreber Angesty roku 1844. Šestov (1997) uvádza, že Kierkegaard chápe existenciálnu úzkosť ako fenomén, ktorý nás informuje o našich možnostiach, našom sebauvedomení a osobnej zodpovednosti.
Tillich (2004) vymedzuje existenciálnu úzkosť ako reakciu na intuitívne vnímanú variantu nebytia, kedy nebyť sa nechápe len vo vzťahu ku konečnosti, ale rovnako vo vzťahu k autentickému modusu bytia. Yalom (2006) nahliada na existenciálnu úzkosť ako na reakciu uvedomenia si danosti existencie, ako je konečnosť, sloboda, osamelosť a nezmyselnosť. Bauman a Waldo (1998) vymedzujú existenciálnu úzkosť ako odpoveď na pochopenie toho, že človek je zodpovedný za to, aby vytváral hodnotu existencie v obmedzenom čase, ktorý nám je poskytnutý a toho, že neexistuje žiadna smernica, ktorá by určovala, aká by mala hodnota existencie byť.

Lehto a Stein (2009) uvádzajú, že úzkosť zo smrti je pojem používaný pre konceptualizáciu obáv generovaných uvedomením si našej konečnosti. Furerová a Walker (2008) uvádzajú, že väčšina autorov sa prikláňa k poňatiu úzkosti zo smrti ako k primárnej ľudskej úzkosti z nebytia. Choron (1973; in Kupka, 2011) rozlišuje tri okruhy obáv týkajúcich sa strachu zo smrti: obavy spojené s potenciálnou nepríjemnosťou momentu umierania; obavy spojené s úzkosťou z neznáma reprezentovanej myšlienkami na to, čo bude po smrti a obavy viazané na koniec nášho bytia a našich možností. Furerová a Walker (2008) zistili podobné rozvrstvenie obáv, navyše sa ukázalo, že svoju úlohu zohrávajú aj obavy spojené s najbližšími osobami (ich zármutok, neschopnosť sa o ne starať).

V extrémnejšej variante nás môže sloboda podľa Yaloma (2006) ohrozovať vyvolávaním úzkosti z nezakorenenosti. Tillich (2004) zastáva názor, že človek uteká zo slobody, aby unikol úzkosti z neistoty a nezmyselnosti. Yalom (2006) dodáva, že úzkosť z nezakorenenosti je základnejšia ako úzkosť zo smrti, nie je tak bežne prítomná v prežívaní ľudí. Tillich (2004) uvádza, že žiť znamená existovať v tele, ktoré je oddelené od všetkých ostatných.
Súčasťou existenciálnej úzkosti je aj životná spokojnosť, ktorá je determinovaná viacerými faktormi, pričom sme sa pre účely predloženého výskumu zamerali na nasledovné (Blatný, 2001).

Demografické faktory
Macek (1999) tvrdí, že väčšie pozitívne hodnotenie vlastného života a väčšia spokojnosť sa vyskytuje u mužov. Muži sú podľa autora viac spokojní so svojím životom, než ženy. K podobným výsledkom dospeli Svoboda a Blatný (1999) vo svojom výskume. Muži udávali vyššiu životnú spokojnosť ako ženy, vnímali svoj život ako spokojnejší a šťastnejší. Taktiež ženy dosahovali vyššiu mieru nespokojnosti ako muži (Mareš, 2001).
K čiastočne odlišným záverom prišiel Inglehart (1990), ktorý uvádza, že rozdiely v životnej spokojnosti medzi ženami a mužmi nie sú takmer žiadne. V neskorších výskumoch však ukazuje, že mladšie ženy sú spokojnejšie ako muži a postupne s vekom sa pomer obracia v prospech mužov (Inglehart, 2002). Blatný (2001) uvádza, že existujú rôzne zdroje životnej spokojnosti u mužov a žien. U mužov sa životná spokojnosť spája skôr s temperamentom a u žien s interpersonálnymi charakteristikami.
Vo všeobecnosti by sa dalo očakávať, že vek nebude pozitívne prispievať k životnej spokojnosti jedinca, pretože starnúceho človeka sprevádza mnoho subjektívnych ťažkostí. Yang (2008) predpokladá pokles kvality života a životnej spokojnosti s rastúcim

vekom v dôsledku zdravotných problémov alebo straty sociálnych vzťahov. Podobný názor ako Yang (2008) uvádza Wilson (1967) a tvrdí, že mladosť sa spája so spokojnosťou, so šťastím. Spokojnosť s vyšším vekom klesá. Diener (2009) so svojim kolektívom nepotvrdili takmer žiadny vplyv veku na životnú spokojnosť. Džuka a Dalbertová (1997) dodávajú, že životná spokojnosť s vekom rastie, ak sa meria kognitívna stránka tejto spokojnosti, naopak pokles životnej spokojnosti s vekom nastane vtedy, ak meriame emocionálnu stránku.
Vyššia úroveň vzdelania poskytuje jedincovi možnosť lepšieho uplatnenia v budúcnosti, lepšie materiálne zabezpečenie, väčšiu autonómiu. To všetko môže mať pozitívny vplyv na životnú spokojnosť (Inglehart, 2002). Vzdelanie však tiež môže znížiť životnú spokojnosť, pretože so vzdelaním rastú očakávania a ašpirácie človeka, ak tieto očakávania nie sú naplnené, môže sa pocit životnej spokojnosti znížiť (Pavot, Diener, 2004).

Sociálne faktory
Nižšie uvádzame sociálne faktory - rodinu, partnerský vzťah, ktoré môžu mať významný vplyv na životnú spokojnosť.
K základným funkciám rodiny možno zaradiť funkciu emocionálnu, socializačnú, opatrovateľskú, výchovnú, reprodukčnú aj ekonomickú (Giddens, 1999). Hamplová (2006) uvádza, že blízke sociálne prostredie z oblasti rodiny má významný vplyv na životnú spokojnosť adolescentov a dodáva, že spokojnosť jedinca v rodine je dôležitým indikátorom pre celkovú životnú spokojnosť. Macek (1999) zastáva názor, že v období adolescencie je pre jedinca dôležitý vzťah k rodičom a rodine. Tam, kde rodičia prejavujú o svoje dieťa záujem, poskytujú mu podporu a pomáhajú pri riešení jeho problémov, utvárajú sa pozitívne vzťahy.
Sociálne vzťahy sú teda dôležitým predpokladom životnej spokojnosti, ku ktorým možno zaradiť vzťahy partnerské, priateľské, či manželský zväzok. Partnerský vzťah je ďalším významným predpokladom životnej spokojnosti, tvrdí Wilson (1967), ktorý zastáva názor, že osoby, ktoré majú partnera, zažívajú väčšiu spokojnosť, než osoby bez partnera. Partnerský vzťah môže byť médiom mnohých sociálnych aktivít, pri ktorých jedinec zažíva pocity šťastia, spokojnosti a naplnenosti. Wilson (1967) považuje partnerský vzťah za jeden z najdôležitejších komponentov životnej spokojnosti spolu s manželstvom, rodinným životom, láskou a rodičovstvom. Pavot a Diener (2004) poukazujú, že osoby, ktoré majú partnerský vzťah vykazujú väčšiu životnú spokojnosť oproti jedincom bez partnera. Partnerský vzťah silno koreluje so životnou spokojnosťou dokonca vtedy, keď faktory financií a veku sú kontrolované. Na negatívne aspekty spojené s partnerským vzťahom upozorňuje Hughes (2008).

Biologické faktory
Zdravie je podľa Farrerovej (2003) vysoko cenené a považuje sa za jednu z najpodstatnejších podmienok životnej spokojnosti a šťastia. Je však dokázané, že existuje veľký rozdiel medzi subjektívnym a objektívnym hodnotením zdravia. Farrerová (2003) uvádza, že subjektívne udávanie bolesti staršími ľuďmi lepšie predikuje ich životnú spokojnosť ako objektívne hodnotenie ich zdravia lekármi. Diener a jeho spolupracovníci (1999) predpokladajú, že ľudia majú genetické dispozície byť spokojní alebo nespokojní. Je to určené vrodenými individuálnymi rozdielmi jednotlivca. Dodávajú, že genetické vplyvy na životnú spokojnosť nemusia byť priame, môžu byť ovplyvňované prostredím. Ďalej tvrdí, že takisto zdravie nemá priamy vplyv na životnú spokojnosť, ale ide o to, ako sa ľudia cítia a čo im ich zdravie dovolí. Na faktor zdravia možno nazerať aj z druhej strany. Spokojnosť so životom zlepšuje zdravotný stav jedinca a predlžuje život (Diener, 2009).

Ekonomické faktory
Nositeľom pocitu životnej spokojnosti nie sú ani tak financie a materiálny blahobyt, ako skôr pocit nezávislosti, ktorý peniaze poskytujú. Peniaze a materiálny dostatok môže dosiahnutie pocitu spokojnosti uľahčiť, nemôžu ho však jednoznačne zabezpečiť. Myers a Diener (1995) tvrdia, že korelácia medzi financiami a životnou spokojnosťou je mierna, a že financie nezaručujú spokojnosť, Kebza a Šolcová (2003) uvádzajú, že financie majú pre celkový pocit životnej spokojnosti zásadný význam. Dodávajú však, že tento vzťah platí len do dosiahnutia určitej úrovne zaisťujúcej dostatok, či ekonomický štandard. Tento vzťah je tiež ovplyvnený vzájomným porovnávaním medzi ľuďmi z rovnakých alebo odlišných príjmových kategórií. Diener so svojimi spoluautormi (1999) tvrdí, že významný je aj vzťah medzi národným bohatstvom a životnou spokojnosťou. Ľudia z ekonomicky vyspelých krajín vykazujú väčšiu životnú spokojnosť než ľudia z krajín chudobných. Financie súvisia so sociálno-ekonomickým statusom, ktorý reprezentuje pozíciu jedinca v sociálnej stratifikácii. Dostatok financií nezaručuje životnú spokojnosť, avšak ich neprítomnosť môže úroveň životnej spokojnosti znižovať, dodáva Kebza (2005).

V našom výskume sa zameriavame na zisťovanie spojitosti medzi jednotlivými faktormi životnej spokojnosti a existenciálnej úzkosti, ktoré uvádzame vyššie v texte (Yalom, 2006; Lehto, Stein, 2009; Tillich, 2004; Svoboda, Blatný, 1999; Diener, 2009; Macek, 1999; Hughes, 2008; Farrerová, 2003; Kebza, Šolcová, 2003 a iní).

H1: Predpokladáme, že muži v porovnaní so ženami prežívajú vyššiu mieru existenciálnej osamelosti
H2: Predpokladáme, že medzi respondenti s vysokoškolským vzdelaním a s respondentami s nižším vzdelaním, nie je štatisticky významný rozdiel v prežívanej úzkosti so slobody a zodpovednosti
H3: Predpokladáme, že nižšia miera v oblasti zdravia pozitívne koreluje s prežívaním existenciálnej konečnosti
H4: Predpokladáme, že medzi výrazne podpriemernou finančnou situáciu jedinca a úzkosťou z konečnosti života nie je štatisticky významná súvislosť.

2. METÓDY

2.1 Materiály a aparatúry

Pre získanie potrebných dát k výskumu sme využili štyri dotazníkové metódy. Dva dotazníky ASEU (Absencia zmyslu a existenciálna úzkosť) a ESK (Existenciálna škála), ktoré získavali údaje o problematike existenciálnej úzkosti. Ďalšie dva dotazníky SQUALA (Dotazník Subjektívnej Kvality Životy) a SWLS (Satisfaction with Life Scale) mapovali problematiku životnej spokojnosti.

2.2 Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo 201 respondentov z toho 113 mužov a 88 žien vo veku od 17 do 58 rokov. Výskumná vzorka zahŕňala respondentov zo Slovenskej Republiky, žijúcich vo veľkých mestách.

2.3 Analýza dát

K štatistickým analýzam bol využitý štatistický program SPSS verzia 20. Na účely výskumu sme pracovali na úrovni komparačne - korelačného výskumu. Na základe výsledkov normality sme využili neparametrické testy.

3. VÝSLEDKY

H1: Predpokladáme, že muži v porovnaní so ženami prežívajú vyššiu mieru existenciálnej osamelosti.

Tabuľka č. 1 Priemerné poradie

pohlavie		N	Mean Rank	Sum of Ranks
existenciálna osamelosť	Muži	113	107,56	12154
	Ženy	88	92,58	8147
	Total	201		

Tabuľka č. 2 Porovnanie muži a ženy

	existenciálna osamelosť
Mann-Whitney U	4231
Wilcoxon W	8147
Z	-1,9
r	-0,134
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,057

a. Grouping Variable: pohlavie

Pre porovnanie mužov a žien vo vykazovaní miery existenciálnej osamelosti bol použitý Mann-Whitney U test pre dva nezávislé výbery, nakoľko sa porovnávalo v poradovej premennej.

Graf č. 1: Znázorňuje percentuálne zastúpenie odpovedí na existenciálnu osamelosť zvlášť pre mužov a zvlášť pre ženy

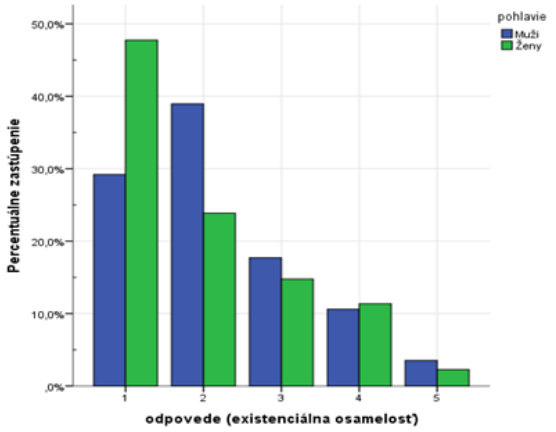

Zhodnotenie: Z výsledku môžeme povedať, že muži mali tendenciu vykazovať väčšiu mieru existenciálnej osamelosti ako ženy. Výsledok však bol hranične štatisticky významný a rozdiel vykazoval malý efekt, $U = 4231{,}0$, $Z = -1{,}90$, $p = 0{,}057$, $r = -0{,}134$.

H2: Predpokladáme, že medzi respondentmi s vysokoškolským vzdelaním a s respondentmi s nižším vzdelaním, nie je štatisticky významný rozdiel v prežívanej úzkosti so slobody a zodpovednosti.

Tabuľka č. 3 Priemerné poradie

vzdelanie		N	Mean Rank	Sum of Ranks
úzkosť zo slobody a zodpovednosti	nižšie vzdelanie od vysokoškolského	107	105,85	11326
	vysokoškolské vzdelanie	95	96,6	9177
	Total	202		

Tabuľka č. 4 porovnávanie respondentov na základe vzdelania

	úzkosť zo slobody
Mann-Whitney U	4617
Wilcoxon W	9177
Z	-1,159
r	-0,082
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,247

a. Grouping Variable: vzd

Pre porovnanie respondentov s vysokoškolským vzdelaním a nižším ako vysokoškolským vzdelaním bol použitý Mann-Whitneyho U test pre dva nezávislé výbery, pretože sa porovnávalo v poradovej premennej.

Graf č. 2: Znázorňuje percentuálne zastúpenie odpovedí na úzkosť zo slobody na základe dosiahnutého vzdelania respondenta

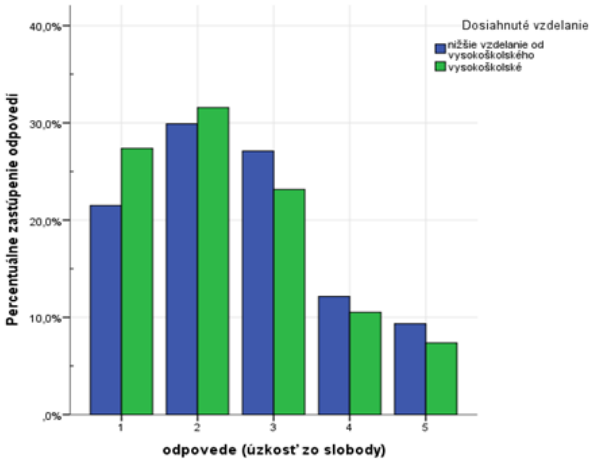

Zhodnotenie: Z výsledkov môžeme povedať, že medzi respondentmi s vysokoškolským vzdelaním a respondentmi s nižším vzdelaním ako vysokoškolské nie je štatistický významný rozdiel v prežívaní úzkosti zo slobody.

H3: Predpokladáme, že nižšia miera v oblasti zdravia pozitívne koreluje s prežívaním existenciálnej konečnosti.

Tabuľka č. 5 Premenné

Premenné	Median	IQR	Min	Max
zdravie	2	1	1	5
úzkosť z konečnosti života	2	2	1	5

Pre výpočet danej hypotézy sme použili sme Spearmanov korelačný koeficient (ρ), pretože obe dáta majú ordinálnu formu.

Tabuľka č. 6 Vzťah medzi úzkosťou konečnosti zo života a zdravia

			úzkosť z konečnosti života
Spearmanovo rho	zdravie	ρ	-0,086
		sig. (p)	0,223
		N	201

Zhodnotenie: Z výsledkov môžeme povedať, že neboli zistené signifikantné korelácie medzi úzkosťou z konečnosti života a oblasťou zdravia.

H4: Predpokladáme, že medzi výrazne podpriemernou finančnou situáciu jedinca a úzkosťou z konečnosti života nie je štatisticky významná súvislosť.

Tabuľka č. 7 Premenné

Premenné	Median	IQR	Min	Max
finančná situácia	3	1	1	5
úzkosť z konečnosti života	2	2	1	5

Pre výpočet danej hypotézy sme použili sme Spearmanov korelačný koeficient (ρ), pretože obe dáta majú ordinálnu formu.

Tabuľka č. 8 Vzťah medzi úzkosťou z konečnosti a finančnou situáciou

			úzkosť z konečnosti života
Spearmanovo rho	finančná situácia	ρ	-.098
		sig. (p)	.168
		N	201

Graf č. 3: Znázorňuje percentuálne zastúpenie odpovedí na úzkosť z konečnosti života

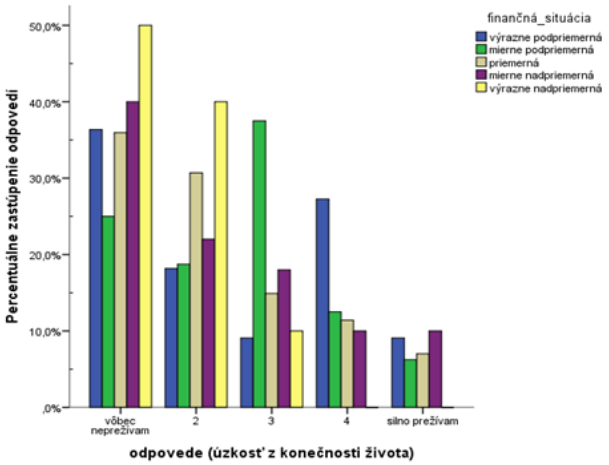

Zhodnotenie: Z výsledkov môžeme povedať, že medzi úzkosťou z konečnosti života a finančnou situáciou neboli zistené signifikantné korelácie.

4. DISKUSIA

4.1 Interpretácia výsledkov

Predpokladali sme, konkrétne v prvej hypotéze, že muži v porovnaní so ženami prežívajú vyššiu mieru existenciálnej osamelosti. Štúdie zaoberajúce sa vzťahom rodových charakteristík a adaptáciou na krízové životné situácie zistili, že muži reagujú na stres s väčšou mierou aktivity (agresia, rivalita, útočenie), bagatelizácie ako ženy. Zdá sa, že muži sú viac odolní voči pôsobeniu akútnych stresorov, ale horšie odolávajú pôsobeniu dlhodobého stresu. Ženy sú odolnejšie voči dlhodobej záťaži a majú väčšiu tendenciu k podporným prejavom a vyhľadávaniu sociálnej opory (Paulík, 2010). Niektorí autori zdôrazňujú vplyv biologických faktorov, predovšetkým fungovanie centrálnej nervovej sústavy a hormonálneho systému na odolnosť mužov a žien. Rozdielmi v oblasti pôsobenia hormónov na zvládanie záťaže sa zaoberal napr. S. E. Tayloret al. (2000; in Paulík 2010). Hormón oxytocín, ktorý je viac produkovaný u žien pri hormonálnej reakcii na stres má upokojujúce účinky a býva spájaný s tendenciou k láskavému, priateľskému či starostlivému správaniu. Na druhej strane hormón testosterón, ktorý je viac produkovaný v tele mužov, zodpovedá za aktívnu a agresívnu tendenciu. Na základe daných zistení sme predpokladali, že muži budú vykazovať vyššiu mieru existenciálnej osamelosti ako ženy, nakoľko pocit existenciálnej osamelosti sa najčastejšie objavuje v náročných životných situáciách. Môžeme povedať, že naša hypotéza sa nám potvrdila, aj keď výsledok bol hranične štatistický významný. Nášho výskumu sa však zúčastnilo väčšie percento mužov, čo mohlo mať dopad na daný výsledok.

V našej druhej hypotéze sme predpokladali, že medzi respondentmi s vysokoškolským vzdelaním a s respondentmi s nižším vzdelaním, existuje štatisticky významný rozdiel v prežívanej úzkosti so slobody a zodpovednosti. Vyššia úroveň vzdelania poskytuje jedincovi možnosť lepšieho uplatnenia v budúcnosti, lepšie materiálne zabezpečenie, väčšiu autonómiu. To všetko môže mať pozitívny vplyv na životnú spokojnosť (Inglehart, 2002). Vzdelanie však tiež môže znížiť životnú spokojnosť, pretože so vzdelaním rastú očakávania a ašpirácie človeka. Autonómia, teda uvedomenie si svojej slobody a zodpovednosti za bytie vyvoláva v človeku existenciálnu úzkosť. V našom výskume sa nepreukázal významný rozdiel v prežívanej úzkosti zo zodpovednosti a slobody medzi respondentmi. Dôvodom môže byť ja fakt, že existenciálnu úzkosť zo slobody a zodpovednosti ovplyvňuje aj kultúra, v ktorej jedinec vyrastá. Sociologička Saleclová (2009) zastáva názor, že život v kultúre neobmedzenej voľby vedie k nespokojnosti, úzkosti. Saleclová (2009) tvrdí, že v súčasnej spoločnosti charakterizovanej výrazným rozširovaním možnosti voľby žijeme pod zvyšujúcim sa tlakom úzkosti skrytej v každodennom rozhodovaní. Teóriu Saleclovej potvrdzujú aj niektoré výskumné zistenia. Napríklad Emmons a King (1988) vo svojej štúdii zistili, že konflikt vo voľbe cieľov usilovania a nerozhodnosťou sú spojené s vyšším stupňom negatívnych emócií, depresie a psychosomatických ťažkostí.

V našej tretej hypotéze sme predpokladali, že nižšia miera v oblasti zdravia pozitívne koreluje s prežívaním existenciálnej konečnosti. Tillich (2004) v súvislosti s úzkosťou z konečnosti hovorí o uvedomení si krehkosti nášho bytia, ktorá sa často v období choroby objavuje. Čeliť realite smrti v nás obvykle vyzýva existenciálny šok, čo môže byť aj ohrozujúca choroba. Pod vplyvom choroby samotnej, aj v dôsledku jej sociálneho významu sa mení aj sebaprijatie chorého. Zhoršuje sa jeho sebahodnotenie a znižuje sa jeho sebaúcta. Človek vie, že sa menia jeho kompetencie a pod vplyvom záťaže sa môžu meniť aj niektoré osobnostné vlastnosti (Payne, 2005). Na základe týchto teoretických tvrdení sme predpokladali, že medzi oblasťou zdravia a konečnosti zo života existuje vzťah. Môžeme povedať, že naša hypotéza sa nepotvrdila, teda v našom výskume nebol preukázaný vzťah medzi danými dimenziami. Dôvodom môže byť aj fakt, že väčšina skúmaných respondentov netrpela ochorením, ktoré by ich nútilo zamýšľať sa nad koncom svojej existencie. Tiež Lehto a Stein (2009) uvádzajú, niekoľko výskumov (Knight a Elfenbein, 1993; Smith, Nehemkis a Charta, 1983-1984; Alvarado, Templer, Bresler a Thomas-Dobson, 1987, Pierce,2007) kde potvrdzujú, že úzkosť smrti závisí od poznania týkajúcich sa posmrtného života.

Vo štvrtej hypotéze sme predpokladali, že medzi výrazne podpriemernou finančnou situáciou jedinca a úzkosťou z konečnosti života nie je štatisticky významná súvislosť. Z výskumu Friedmana (2005) môžeme povedať, že aj keď sa jednotlivci snažia dosiahnuť čo najvyššie príjmy, napriek tomu, že spoločnosť ako celok sa stáva bohatšou, ľudia vo všeobecnosti nie sú šťastnejšími. Ich pocity šťastia nerastú rovnomerne s rastom materiálneho bohatstva a blahobytu. Weiner (2008) však tvrdí, že ako náhle sa krajiny dostanú na určitú porovnateľnú úroveň ekonomického rozvoja, po dosiahnutí určitej hranice bohatstva, sa ľudia nestávajú šťastnejšími. Na základe týchto zistení sme predpokladali, že nebude existovať rozdiel v prežívanej úzkosti z konečnosti života na základe finančnej situácii jedinca, čo sa nám potvrdilo.

Zdroje

1. BAUMAN, S., WALDO, M. Existential theory and mental health counseling: If it were a snake, it would have bitten. *Journal of mental health counseling*, 1998, vol. 20, no. 1, s. 13–27. ISSN 1040-2861.
2. BLATNÝ, M. Osobnostní determinanty sebehodnocení a životní spokojenosti: mezipohlavní rozdíly. *Československá psychologie*, 2001, 45(5), 385-392.

3. DIENER, E., SUH, E. M., LUCAS, R. E., SMITH, H. L. Subjective well being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 1999, 125(2), 276-302.
4. DIENER, E. The Science of well-being. *Social Indicators Research Series*, 2009, 37, 11-58.
5. DŽUKA, J., DALBERT, C. Model aktuálnej a habituálnej subjektívnej pohody. *Československá psychologie*, 1997, 41(5), 385-398.
6. EMMONS, R. A., KING, L. A. *Conflict among personal strivings*: Immediate and long-term implications for psychological and physical well-being. *Journal of Personality and Social Psychology* [online]. 1988, vol. 54, no. 6, s. 1040–1048 [cit. 2018-12-02]. DOI:10.1037/0022-3514.54.6.1040.
7. FARRER, S. *Elderly pain complaints tied more closely to life satisfaction than health.* Health behavior news service [online]. 2003, [cit. 2018-12-02]. Dostupné na: <http://www.globalaging.org/health/world/pain.htm>.
8. FRIEDMAN, B. M. *The Moral Consequences of Economic Growth.* New York. A.A. Knopf, 2005. ISBN-10: 1400095719.
9. FURER, P., WALKER, J. R. Death Anxiety: A Cognitive-Behavioral Approach. *Journal of Cognitive Psychotherapy* [online]. 2008-06-01, vol. 22, no. 2, s. 167–182 [cit. 2018-12-02]. ISSN 08898391. DOI: 10.1891/0889-8391.22.2.167.
10. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
11. HAMPLOVÁ, D. Životní spokojenost, štěstí a rodinný stav v 21 evropských zemích. *Sociologický časopis,* 2006, 42(1), 35-55.
12. HUGHES, M. Affect, Meaning and Quality of Life. *Social Forces*, 2008, 85(2), 1-20.
13. INGLEHART, R. Gender, aging, and subjective well-being. *International Journal of Comparative Sociology*, 2002, 43(3-5), 391-408.
14. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví.* Praha: Academia, 2005. ISBN 80-2001-307-5.
15. KEBZA, V., ŠOLCOVÁ, I. Well-being jako psychologický a zároveň mezioborově založený pojem. *Československá psychologie*, 2003, 47(4), 333-345.
16. KUPKA, Martin. *Psychologické aspekty paliativní péče*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 134 s. ISBN 978-80-244-2931-1.
17. LEHTO, R. H., STEIN, K.F. Death Anxiety: An Analysis of an Evolving Concept. *Research and Theory for Nursing Practice* [online]. 2009-02-01, vol. 23, no. 1, s. 23–41 [cit. 2018-12-02]. DOI: 10.1891/1541-6577.23.1.23.
18. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
19. MAREŠ, J. Pozitivní psychologie: důvod k zamyšlení i výzva. *Československá psychologie,* 2001, 45(2), 97-117.
20. MYERS, D. G., DIENER, E. Who is happy? *Psychological Science*, 1995, 6(1), 10-19.
21. PAVOT, W., DIENER, E. The subjective evaluation of well-being in adulthood: Findings and implications. *Ageing International*, 2004, 29(2), 113-135.
22. PAYNE J. a kol. *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, 2005. ISBN 8072546570.
23. PAULÍK, K. *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 8024756463.
24. SALECL, R. Society of Choice. *Differences* [online]. 2009-01-01, vol. 20, no. 1, s. 157–180 [cit. 2018-12-02]. ISSN 1040-7391. DOI: 10.1215/10407391-2008-020.
25. SVOBODA, M., BLATNÝ, M. *Sociální procesy a osobnost ´99*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, Sbornik 99.
26. ŠESTOV, L. I. *Kierkegaard a existenciální filosofie: (výbor statí)*. 1. vyd. Ed. Irina ISBN *80-86005-15*-1.
27. TILLICH, P. *Odvaha být*. 1. vyd. Prel. Mikšík, D. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 138 s. Cogitatio religionis, 1. ISBN 80-732-5016-0.
28. WEINER, E. *The Geography of Bliss. One Grump´s Search for the Happiest Places in the World*. New York: Grand Central Publishing, 2008.
29. WILSON, W. Correlates of avowed happiness. *Psychological Bulletin*, 1967, 67(4), 294-306.
30. YALOM, I. D. *Existenciální psychoterapie*. 1. vyd. Prel. Müller, I. Praha: Portál, 2006. 527 s. ISBN 80-736-7147-6.
31. YANG, Y. Social inequalities in happiness in the United States, 1972 to 2004: An age-period-cohort analysis. *American Sociological Review*, 2008, 73(2), 204-226.